

ISTORIJSKO
NASLIJEĐE KAO
INSPIRACIJA

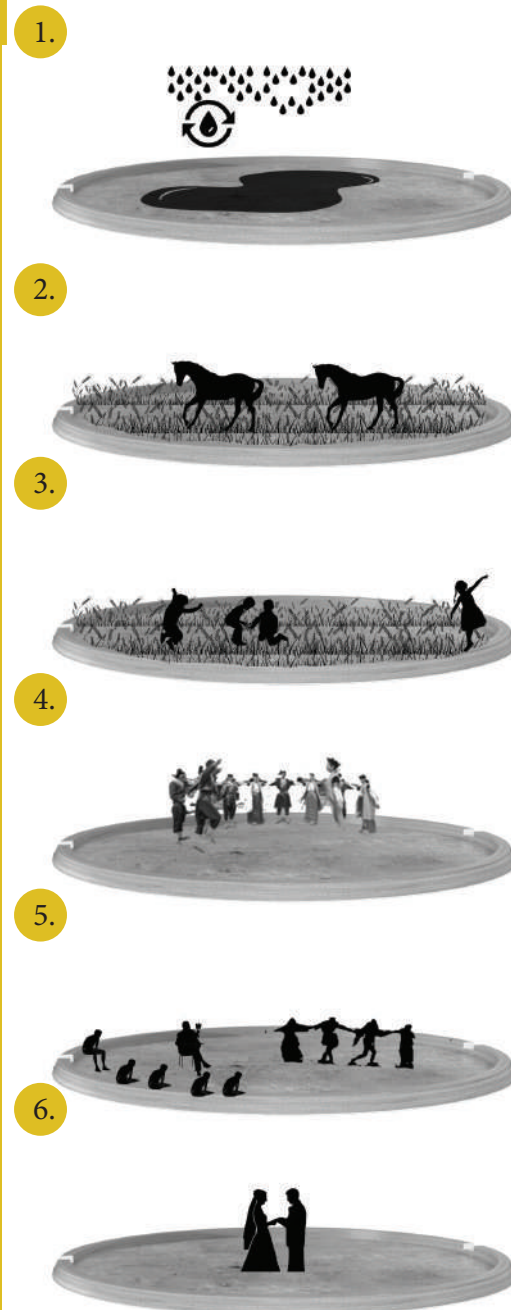
ISTORIJSKO NASLIJEĐE KAO INSPIRACIJA

Istorijsko naslijeđe kao nešto što jedna zemlja ne može da bira već je slijeduje predstavlja veoma važan aspekt projektovanja njene budućnosti. Kao takovo treba ga izučavati, istraživati i implementirati u sadašnjost kako bi projektovale budućnost. Istorija Crne Gore je po mnogo čemu specifična, počevši od reljefa, ljudi, kulture pa do veoma teskog života i borbe predaka.

“Uzmite najvažniju istorijsku tačku jedne zemlje i zamislite da se nalazi na vrhu oštne kamenite planine. Na samom vrhu nema puno prostora, a oblast koja je na površinskom nivou je neujednačena zbog stijenovitog terena. Za Crnu Goru ovo je planina Lovćen. Na vrhu koje se nalazi mauzolej njenog narodnog heroja i guvno kao simbol zajednice.”

Na samom vrhu Lovćena od mauzoleja, koji slavi kralja svještenika i pjesnika-filozofa Petrovića Njegoša, kamena trasa vodi do simbola njegovog naroda, guvna. Guvno se prvi put spominje u spisima prije više od trista godina. U to doba kuće su bile male i nije su bile idealno mjesto za okupljanje. Ono malo plodnog terena koristilo se za usjeve, a preostala kamenita površina nije stvarala uslove od čijeg bi potencijala zajednica imala korist. Zajednici su bili potrebni javni višenamjenski prostori te tako nastaje guvno. Ova kružna kamena konstrukcija služila je za veliki broj namjena. U njemu su mljeli žito, sakupljali kišnicu, igrali kolo, svirali i pjevali ali i donosili odluke velike važnosti za zajednicu što opravdava oblik kruga koji je omogućavao ravnopravnost govora i iznošenja stavova na određenu temu. Služeći se tehnikom u kojoj je kolac u centru kruga i konj kao jedini izvor snage u proizvodnji dobijali su “mašinu” za mljevenje žita, nakon završetka ovakvog načina proizvodnje guvno je dobijalo novu funkciju u kojoj bi djeca uskakala u slamaricu i na taj način stvarala svoje igralište. Tokom kišovitih dana ono je i dalje imalo svoju funkciju ovoga puta sakupljanja kisnice što je doprinisilo održavanju života cijele zajednice. Teška vremena i svakodnevna borba za slobodu iziskivala je okupljanje čelnika zajednice kako bi se donosile veoma važne odluke i raspravljalo o budućem opstanku. Sa druge strane guvno je bilo i svijetla tačka na kojem bi se mještani raznodili, igrali, pjevali i obavljali čin vjenčanja (slika 1.). Ono nikada nije gubilo svoju namjenu već je tokom ono malo vremena bez konkretne “funkcije” postajalo mjesto za okupljanje, ono što je danas trg.

O savršenstvu forme i funkcije guvna govori način izgradnje i široka namjena. Korišćenje i oblikovanje kamena kao jedinog mogućeg materijala i simbola trajnosti govori da je guvno vječno jer je potrebna velika radna snaga i sloga da bi se napravilo. Guvno kao preteča trga nam pokazuje funkcionisanje jednog javnog prostora koji stvara zajednica u skladu sa svojim potrebama i koja ga uvijek koristi na novi način bez obzira što je ono uvijek isto mjesto. Njegovo korišćenje pokazuje da jedan prostor ne smije imati samo jednu namjenu, jer svaki mora odgovoriti većem broju čovjekovih potreba i jedino kao takav zaista predstavlja arhitekturu. Osim raznolikosti njegovih funkcija, guvno je kroz istoriju Crne Gore figuriralo kao složen antropološki simbol.

Slika 1. Načini korišćenje guvna

“

Protutnjeli su ovim prostorima vijekovi teških i svakodnevnih borbi za голу slobodu i elementarnu egzistenciju. Malo je vremena ostajalo za igre, zabavu i umjetnost. Možda samo u predahu nakon pobjede u većim bitkama, posle važnih međuplemenskih dogovora, ili u vrijeme ribolova na oka Skadarskog jezera, o čemu ima i pisanih svjedočanstava. To je konačno, vrijeme kada su guvna jedini amfiteatri na kojima su se uz izgovorenu riječ mogli cuti zvuci gusala i svirala ili vidjeti pored učenih pokreta raspjevano kolo, a ponegdje razne šaljive ali i viteške igre.”

Kako bi određenom istraživanju pristupili na pravi način, gdje je i upitno šta “pravi način” u našem pojmanju predstavlja, potrebno je razumjeti termine i istražiti projekto onoga o čemu se govori. Pa tako dolazimo do pitanja: Šta FREESPACE predstavlja u arhitekturi? Odgovor na ovo pitanje zavisi od toga kako se ta povezanost promišlja. Pitanje ne cilja na povezanost slobodnog prostora i arhitekture. Kao pitanje, ono je mnogo preciznije i mnogo egzaktnije. Jasno je da se mora pozabaviti pitanjem slobodnog prostora u arhitekturi, pa tako odgovor na isto zahtjeva da se posebna pažnja posveti razumjevanju same arhitekture.

U razumjevanju termina slobodnog prostora može se govoriti o velikom broju “prstora” koji po definiciji predstavlja sveukupnost tačaka određenih pomoću tri koordinate (dužina, širina, visina), čiji se međusobni položaj određuje pojmom udaljenosti. Dok je ideal slobode pokretač ljudske aktivnosti. Ono što je tesko objasniti jeste šta je to arhitektura, šta je ona danas, šta je nekada bila i šta bi trebala biti. Promišljanje arhitekture sa ovog ili onog aspekta će u velikoj mjeri uticati na promišljanje slobodnog prostora u istoj.

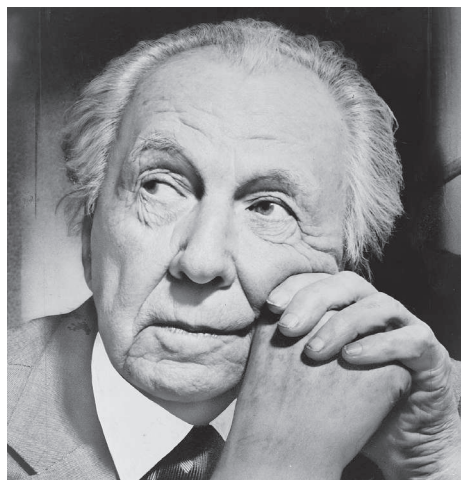
Riječnik zabilježenih RIJEČI

- » arhitektura • ženski rod Građevinarska umj etnost, građevinarstvo, građevinski stil, nauka o građenju.
- » sloboda • ženski rod Stanje suprotno od ropstva, nezavisnost od vlasti tuđina
- » prostor • muški rod Ograničen deo površine, ambijent, prostranstvo.

Naše tumačenje RIJEČI

- » arhitektura • nauka o čovjeku i za čovjeka
- » sloboda • kreativnost
- » prostor • mjesto koje pored fizičkih osobina budi osjećaj za isti

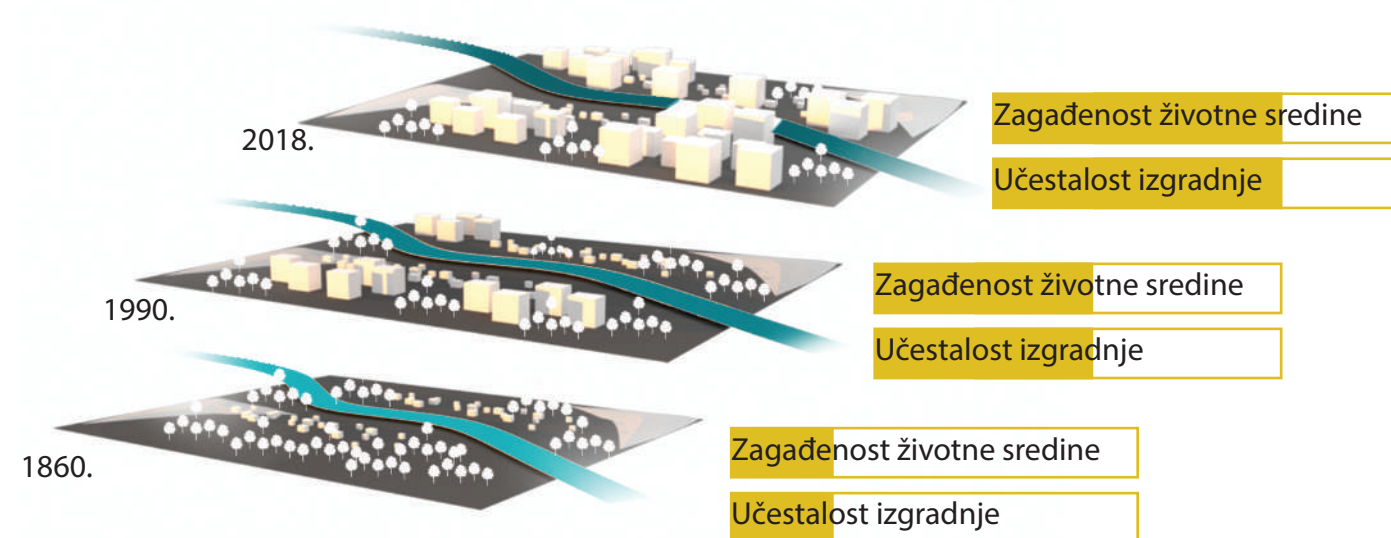
FREESPACE se ne odnosi na određeni prostor, on predstavlja osjećanje čovjeka u određenom prostoru, njegovo viđenje i promatranje istog. Pristup tumačenja arhitekture sa aspekta čovjeka u centru pažnje nas vuče na dvije strane razmatranja. Jedna je ona gdje govorimo o tome kako arhitektura utiče na njegovo bivstvovanje, a druga je ona koja govori kako čovjek kao njen stvaralac utiče na nju. Jedno je jasno, arhitektura ne može bez čovjeka niti čovjek bez nje. Uzevši u obzir da arhitektura nije samo odnos između forme i funkcije, kako to mnogi smatraju, već predstavlja alatku koju čovjek koristi kako bi sebi život učinio lakšim i podigao kvalitet istog na veći nivo.

“Sve fine arhitektonske vrijednosti su i ljudske vrijednosti, ili u protivnom nisu vrijedne.”

Frank Lloyd Wright

U procesu stvaranja, služeći se arhitekturom, čovjek zaboravlja za koga se stvara. Projektuje da bi pokazao ekonomsku moć i dostignuće tehnologije. U tom procesu on zaboravlja projektovati po sopstvenoj mjeri. Da li se to dešava iz raloga što ne razumije pravac razvoja jednog grada? Grada, odnosno zajednice, koja u današnjoj terminologiji postoji u potpuno različitom značenju. Ona je nekada predstavljala sve stanovnike jednog područja, dok je danas asocijacija na dvoje ljudi. Naravno da se ovo može objasniti time što ljudi više nisu u tolikoj mjeri zavisni jedni od drugih i vode potpuno drugačiji način života, ali njeno značenje mora biti utisnuto u svakodnevno funkcionisanje čovjeka. Razvoj grada ima direktan uticaj na svakog pojedinca u njemu. Termin razvoja grada se ne smije odnositi na stvaranje enormnih građevina i pokazivanja moći jedne zemlje. On mora osluškivati potrebe ljudi i ići u korak sa njima. Čovjek ne smije stvarati arhitekturu protiv koje će se buduće generacije boriti. Njegova egzistencija mora biti od opšte koristi, svaki njegov pokret stvara budućnost a ona u velikoj mjeri zavisi od sadašnjosti.

Slika 2. Istorijski razvoj Podgorice

Primjer ovakvog stavljanja ogleda se u nekorisćenju čovjeka kao mjere u razvoju arhitekture, on je gradove prilagodio saobraćaju. Njegov izgled ogleda se u visokim neboderima i širokim bulevarima zanemarujući čovjeka u njemu. Istorijski razvoj naše zemlje nam govori o odnosu bogatstva prirodnih resursa i njenog razvoja koji ne poštuje njene prirodne potencijale (slika 2.).

GRAD SADA NEKADA

Da li je bogatstvo jedne zemlje u njenoj prikazanoj ekonomskoj moći ili u kvalitetu života njenih stanovnika? Istorija nas uči da je građenje javnih prostora od opšteg interesa zajednice. Na primjeru naših predaka vidimo da nijesu proširivali svoje stabene jedinice kako zbog manjka materijalnih sredstava tako i zbog njihovog promišljanja o važnosti jedne zajednice i stvaranja javnih prostora. Na ovaj način dolazi do izgradnje guvna koji predstavlja preteču trga. Takođe je važno govoriti o povezanosti čovjeka, arhitekture, prirode i prirodnih resursa. Ova veza može se prikazati jednostavnim grafikom koji nam govori koliko je ova povezanost važna i koliko zavisi jedna od druge. Ono što moramo primjetiti je da samo čovjek može raskinuti ovu vezu svojim stvaranjem. Samo “poštovanjem” prirodnih resursa i prirode upošte, misleći i na biljni i životinjski svijet ova veza je održiva (slika3.).

Slika 3.

Šta je guvno današnjeg vremena?

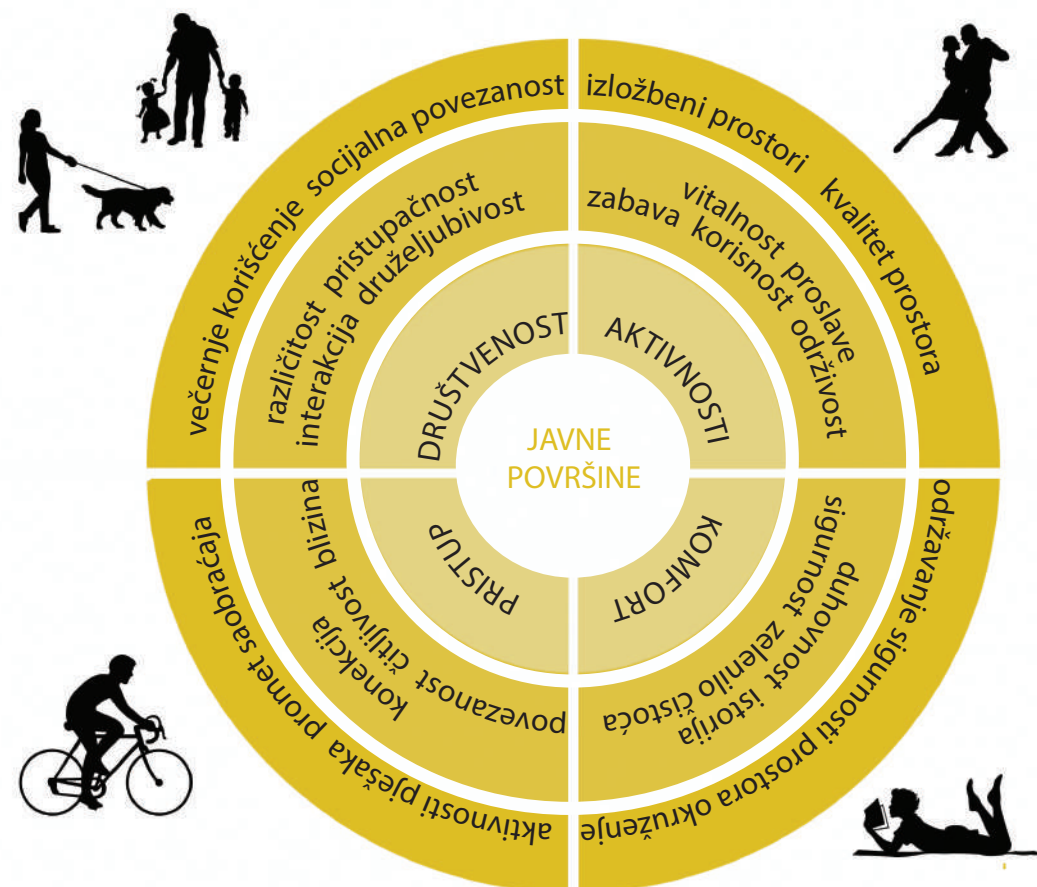
Promišljajući o guvnu kao simbolu crnogorske arhitekture i logici njegovog korišćenja kao slobodnog prostora dolazimo do dijela kada se moramo osvrnuti na to šta je to danas slobodan prostor. Kao što smo to već rekli, slobodan prostor nije striktno određen prostor ili bar to ne bi trebao biti, već predstavlja onaj prostor koji pored fizickih osobina posjeduje i osjećaj ljudi za isti. Crna Gora kao zemlja puna prirodnog bogatstva posjeduje veliki broj potencijalnih slobodnih prostora, počevši od solane u Ulcinju kao jedne od trenutno najaktuelnijih tačaka na nasoj teritoriji, pa do vrhova Durmitora i pogleda koji se sa njega pruža. Napuštena i zaboravljena sela, kamene kuće, fabrike itd. predsvljaju veliki broj prostora o kojima treba govoriti. Nego jedna od važnijih tema kojoj moramo posvetiti posebnu pažnju su naši urbani djelovi i javne površine u koje se koriste ili ne koriste na pravi način. Kako naše promišljanje arhitekture čovjeka stavlja u centru pažnje moramo i naše istraživanje usmjeriti u onom pravcu koje će za čovjeka biti korisno.

Javne površine. Šta one predstavljaju za nas? Koja je asocijacija? Jesu li korisne? Pripadaju li nam? Da li su dostupne? Kako da ih koristimo?

Javne površine, kao mjesta koja bi trebala da pomažu jednoj urbanoj zoni da funkcionise, su od velike važnosti za arhitekturu. Veliki je broj javnih prostora, neki funkcionišu na pravi način a neki ne. Neki se koriste u određenom periodu godine a onda su zaboravljeni u narednom. Postoje i oni koji se koriste ali ne kako bi trebalo, i oni koji su postavljeni na pogrešan način a ljudi ih pokušavaju koristiti na pravi.

Ali šta je to što oblikuje jedan javni prostor? Šta je to što ga čini živim? **Šta to privlači ljude da posjete određeni javni prostor?** Kako se oni na istom osjećaju i zašto su tu dosli? **Kako taj prostor utiče na njih?**

Dvije stvari su jasne, odgovor na sva ova pitanja se može dobiti samo analizom i posmatranjem ljudi u određenom prostoru i javni prostor koji funkcionise ne nastaje slučajno već detaljnom analizom i detaljnim projektovanjem. I to je ono što arhitektura mora razumjeti. Javni prostor ne nastaje betonskim popločanjem sa par klupa za sjedenje koje se ne koriste, kao takav on predstavlja gubitak u jednoj urbanoj zoni. Javni prostori utiču na to kako se ljudi osjećaju u gradu u kojem žive, oni povezuju cijeli grad, utiču na razvoj djece u njemu pa samim tim i odabir grada ili mjesta u kojem čovjek hoće da živi zavisi od njih. Važnost javnih prostora, njihovog unaprijeđivanja i proučavanja je od velike koristi. Stvoriti javan prostor u kojem će se ljudi osjećati kao što su se nasi preci osjećali u guvnu je naš zadatak. Upravo zbog toga se javni prostori vezuju za FREESPACE i glavna su tema ovog istraživanja.

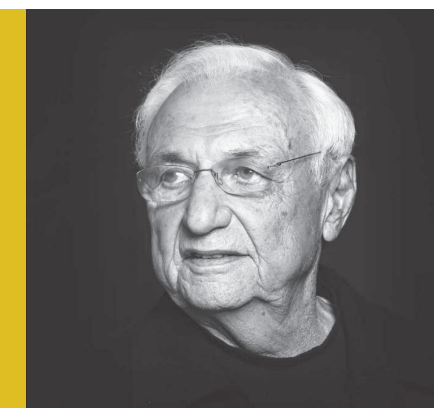
Slika 4.

Mnogo se pitanja provlači o pojmu javnih površina, i tome koliko one doprinose ili ne doprinose stanovništvu. Doprinosi stanovništvu? Šta znači doprinost stanovništvu (zajednici). Zabaviti ih? Kulturno uzdizati? Navesti ih na interakciju jednih sa drugima? Dati im široke mogućnosti korišćenja? Omogućiti im kavalitetan život? Spasiti grad?

“

“Arhitektura treba opisivati vrijeme i mjesto, ali da teži ka neprolaznosti.”

Frank Gehry

Danas živimo u vremenu enormnog građenja, u kojem se glavni grad Crne Gore, Podgorica, suočava sa tim problemom, što je i bila inspiracija ovakvom pristupu. Voda, vazduh, sunce, vjetar, freespace odnosno Podgorica, ali jos koliko dugo? Dok sat otkucava moramo naći rješenje. Moramo riješiti problem kako bi našoj djeci, nasim buducim generacijama ostavili primjer i praksu koju će živjeti i slijediti.

Podgorica prije, Podgorica danas, Podgorica u budućnosti. Kao što rekosmo sutra mnogo zavisi od danas, i samo danas mozemo riješiti ili ne riješiti problem.

Da li zelimo da ga riješimo? Na koji način? **Hoćemo li uspjeti?** Kada se čovjek nađe u problemu pokušava da ga riješi sa opcijama koje su mu dostupne. Šta je to što je nama dostupno danas? Imamo nauku, imamo ljude, sredstva, reklo bi se sve što nam treba. Međutim javio se problem. Gradimo, svakim danom sve više, ne računamo na posljedice. Loš uticaj na eko sistem, nedostatak javnih površina, jednoličan grad što ima los uticaj na ljude u njemu, zagađenost, djeca se razvijaju uz racunare, ne izlaze van: “A i što bi? De će da se igraju? De će da se razvijaju?” Svi dobro znamo da će našim najmlađima sve ovo ostati, ali čemu sve to, koliko god dobro bilo, ako ćemo napraviti nerazvijene generacije? Može li nam grad pomoći da ne bude tako?

Podgorica je tokom drugog svjetskog rata bombardovana preko 70 puta, što je i uticalo na njen spor razvoj. Nakon 1945 uslijedio je period brzog razvoja: stanovništvo se dramatično uvećalo, grad je bio industrijalizovan, poboljšana je infrastruktura, osnovane su zdravstvene, kulturne i obrazovane ustanove. Grad je postao komercijalniji društveno ekonomski i kulturni centar tadašnje republike. Napredak je jos jednom zaustavljen tokom raspada SFRJ. Cijela država trpjela je ekonomske posljedice. Početkom 21 vijeka privreda pocinje da se oporavlja.

Danas Podgorica broji 250.000 ljudi. Priliv stanovništva je svake godine uvećan što i doprinosi enormnoj gradnji kolektivnih blokova. Usljed tako velike gradnje slobodnog mjesta za javne prostore je sve manje, samim tim grad ne može da se razvija. Grad, šta je ono što asocira čovjeka u trenutku kad izgovori tu riječ? Zgrade, ulice, bulevi. Da li su ovo zaista tri najvažnija pojma jednog mjesta u kom živi čovjek? Da li se fokusiramo na prave stvari prilikom razvoja jednog grada? Gdje je tu čovjek?

Zgrade, u njima živi i obavlja razne svakodnevne aktivnosti. Bulevari, kroz njih prolazi automobilima do željenog mjesta. Ostali dijelovi grada su samo propratni detalji koji mu pomažu u ideologiji istog.

Da li zaista tako treba biti? Jesu li zaista betonirane staze pored bulevara (trotoari) šetalista? **Da li su bezbijeđna?** Ima toliko primjera gdje čovjek strada zbog ovakvog pristupa razvoja grada. Da li je to ono što je čovjek želio da stvori kad je stvarao grad? Mjesto jednolicnog života?

To je trenutak kada kazemo da je struka besmislena. I jeste tako, razmišljajmo zdravorayumski, struka će nam samo pomoći da to razmišljanje i opravdamo. Besmislena struka je upravo stvorila sve ono protiv čega se sada Podgorica bori, ali će mu ista i pomoći, samo sa drugačijim pristupom problemu.

					
-SIGURNOST -PRISTUPAČNOST -ČIST VAZDUH -ZELENILO -ZABAVA -INTERAKCIJA SA LJUDIMA	-INSPIRACIJA -ISTRAŽIVANJE -OKUPLJANJE -ZELENILO -ČIST VAZDUH -MOBILIJAR	-INSPIRACIJA -PRIVATNOST -JAVNE BIBLIOTEKE -ZELENILO -ČIST VAZDUH -MOBILIJAR	-ZELENILO -ČIST VAZDUH -MOBILIJAR	-ZABAVA -ČIST VAZDUH -MOBILIJAR -MOGUĆNOST ODMORA -OKUPLJANJE	-ZABAVA -ČIST VAZDUH -MOBILIJAR -MOGUĆNOST ODMORA -OKUPLJANJE -ORGANIZOVANJE SKUPOVA

Čovjek je mjera koju trebamo koristiti i jedino tako ćemo naći odgovore na ova pitanja. Bezbjednost, udobnost, zdravlje, zabava, sreća neke su od stvari koje čovjek traži u gradu. Nekada je težio ka preseljenju iz sela u grad, a sada se čini da sve više ljudi zeli natrag. Nedostaje priroda koja pomaže da se razvijemo. Da li je dovoljno samo to? Da li je dovoljno postavljati samo zelene površine i na taj način dati ljudima ono što fali?

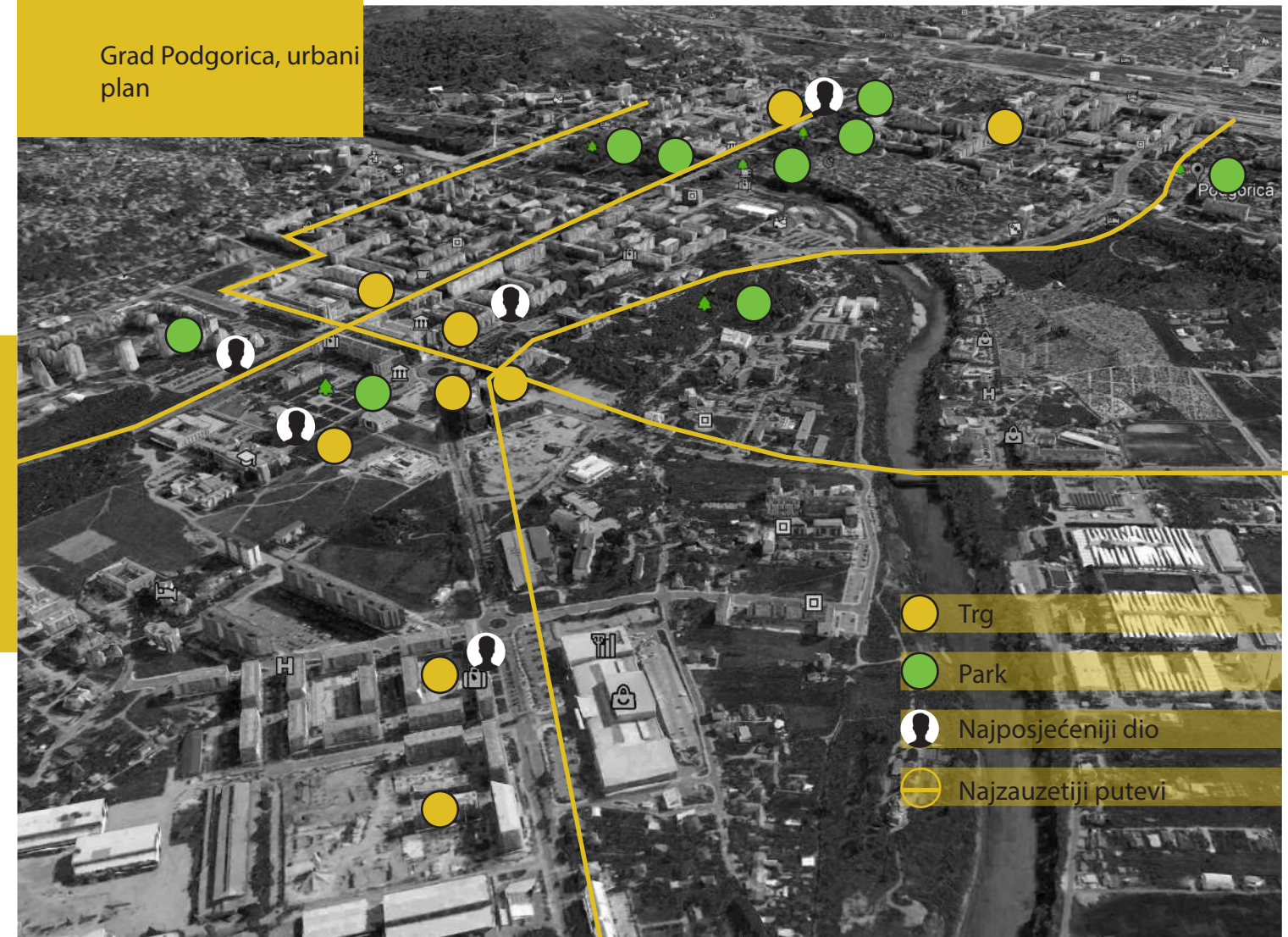
Čovjek, je znatiželjno biće, jos od kamenog doba on razvija svoju inteligenciju i znatiželju na razne načine, bez znatiželje i raznih otkrića, čovjek se ne razlikuje mnogo od ostalih primitivnih bića ove planete. Da li grad može pomoći da se održi čovjekova znatiželja i razvije njegova inteligencija? Urbanost grada, slučajni pejzaž, napuštena mjesta. Javni prostori koji se ne koriste. Svako mjesto ima potencijal, i jedino čovjek ga može naći.

Slika 6.

Arhitektura koja treba da unaprijedi život ljudi mora oslušivati njihove potrebe. Kreiranje javnih prostora koje je svedeno na betonsko popločanje, a trebalo bi imati ulogu trga je daleko od onoga što je trg neka predstavljao. Kako bi neka javna površina bila privlačna ljudima i probudila emocije u njima potrebno je da je projektant osjeća, da je dizajnira obraćajući pažnju i na najmanje detalje, da je analizira.

Grad Podgorica, urbani plan

Kako bi otkrili zbog čega neke javne površine funkcionisu, a druge ne, morali smo postati dio njih. Istrazivanje se svodilo na oslušivanje potreba ljudi, praćenje njihovih svakodневnih navika, analiziranje specifičnih lokacija i njenih posjetilaca.

Ono što smo utvrdili jeste da grupa ljudi privlači još više ljudi. Da crnogorci imaju osjećaj za lijepo. Takođe smo utvrdili da ljudi koji u svojoj blizini imaju kvalitetnu javnu površinu je zaista i koriste, dok su ostali primorani da idu negdje drugo. Da stanovnici koji imaju park na putu od kuće do posla ga ne zaobilaze već ga opazuju i koriste kao dio svoje svakodnevne rute. Što je jako dobar znak, ako bi unaprijedili ovaj park vjerovano bi se i naš posjetilac koji sa posla ide kući i zadržao u njemu. Svi posjetioci zelenih javnih površina imali su dva zajednička razloga zbog kojih su tu: komfor i zelenilo. Ako bi radili detaljne analize nekih od lokacija u gradu utvrdili bi koje su to stvari koje fale određenoj lokaciji.

GUVNO

TRG

- OKUPLJANJE LJUDI
- RAZNOLIKOST KORIŠĆENJA
- ODRŽAVANJE ŽIVOTA
- UDOBNOST
- RAZVIJA ZAJEDNICU
- INSPIRIŠE
- OSLOBAĐA KREATIVNOST

- OKUPLJANJE LJUDI NAJČEŠĆE USLIJED ORGANIZOVANIH GRADSKIH DOGAĐAJA

TRGOVI I DALJE ČEKAJU SVRHU

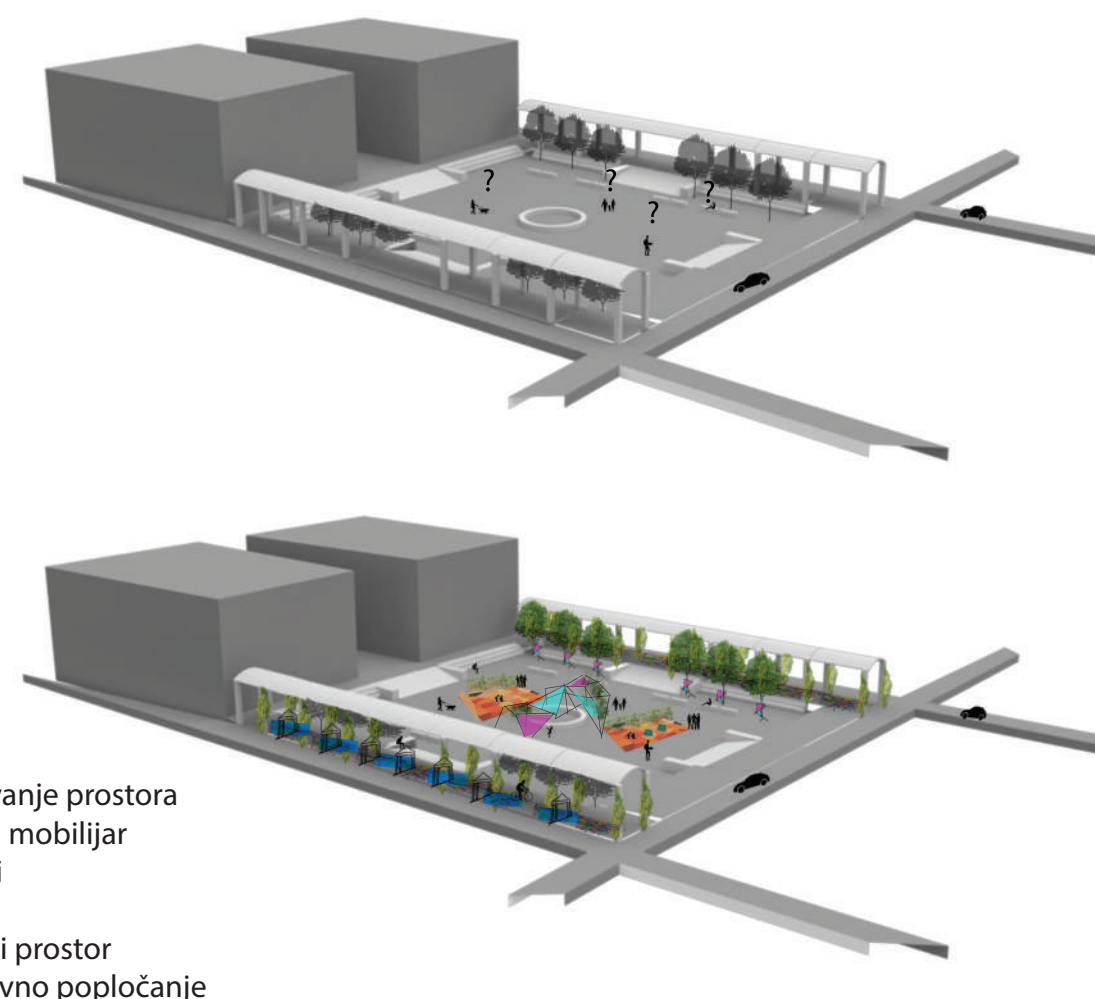
Arhitektura se mora boriti za kvalitetne javne površine a onda nakon toga se boriti za njihov opstanak. Izgradnjom parka misija arhitekta nije završena, isti se mora održavati kako bi privlačio posjetioce. Uticaj koji zelene površine, igrališta, setališta itd. imaju na život ljudi je jako veliki, a njegova važnost postojanja je sve više jasna. Ako uzmemo primjere najrazvijenijih gradova i država na svijetu vidjećemo da se svi oni bore da uvedu što više zelenih javnih površina u sami centar grada. Ne smijemo stvarati arhitekturu protiv koje ćemo se kasnije boriti. Arhitektura se ne smije bazirati na građenju visokih zgrada, ona mora raditi za ljude i njihove potrebe. Mora unaprijediti život ljudi i učiniti ga lakšim. Probuditi njihove emocije, podstaći kreativnost, spojiti ih.

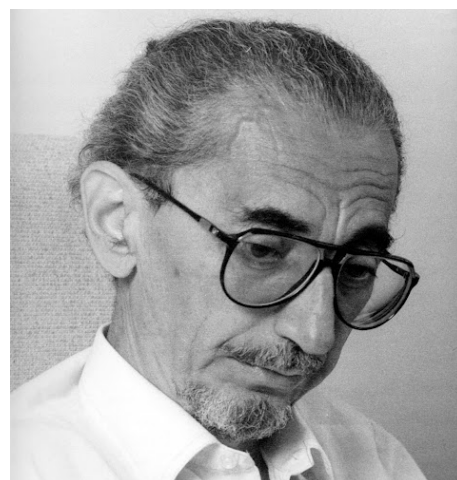
Slika 8.

Kako je naše istraživanje krenulo u pravcu osluškivanja ljudi i njihovog odnosa sa javnim prostorom i kada smo razumjeli način stvaranja jednog javnog prostora došli smo do pitanja kako već postojeće prostore pretvoriti u slobodne prostore. Pod slobodnim prostorima misleći na sve one prostore koje ljudi osjećaju i koriste. Naravno, pravi recept ne postoji. Ono što je jasno jeste da projektant mora postati posjetilac, mora napraviti maketu onoga što stvara i probati da ga koristi. Mora osluškivati i istraživati. Ali ako bi uzeli primjer pravougaonog popločanog trga i pokušali da ga uredimo imali bi određenu formu koja bi zadovoljila neke aspekte većine sličnih javnih površina. Pa tako ovaj popločani pravougaonik dobija neki novi život. Naravno svaki projekat nije indentičan i potrebe ljudi u Podgorici u različitim djelovima grada nijesu iste. Međutim postoje određene varijacije koje mogu koristiti većini prostora. Istraživanje se upravo svodi na priču o tome koje su to potrebe ljudi koje su iste u svim djelovima grada i da li postoji određena instalacija/mobilijar koji bi mogao unaprijediti određene prostore koji ne funkcionisu na pravi način.

Slika 9. Trg Slobode u Podgorici

Ako bi uzeli sve popločane trgove u Podgorici koji ne funkcionisu kako treba i uporedili ih dobili bi raspored koji se može predstaviti kao na modelu (slika 9.). Pretpostavimo da preko istog prođe 100 ljudi dnevno, a zadrži se 20 i da se trg koristi kao put od jedne do druge lokacije. Da li onda novi projekat trga koji vidite na crtežu broj 10 pravi promjenu u poimanju istog? Nove instalacije privlače sve veći broj ljudi. Raznolikost mogućnosti trga utiče da se on ponovo koristi kako treba. Određeni broj ljudi stvara atmosferu i privlači veći broj posjetilaca.

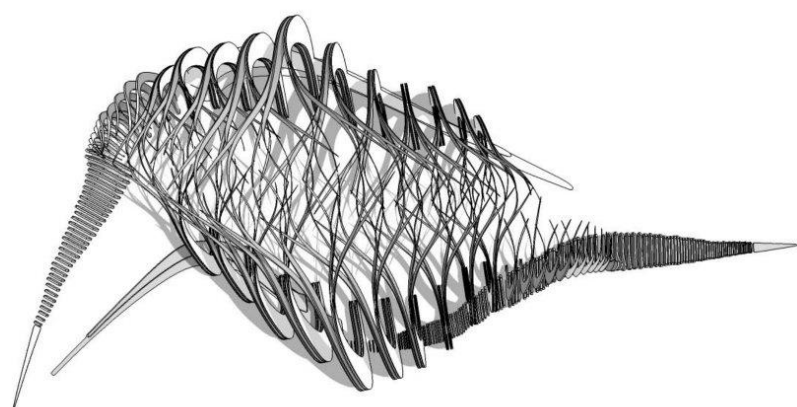

“Kuće u arhitekturi su kao ljudi. Ne možeš predvidjeti što će ti pružiti dok ih ne iskušaš, u dušu im pronikneš, pod kožu zađeš.”

(Boris Pekić)

Proučavanjem i analiziranjem javnih površina dolazimo do razmišljanja o tome kako bi određeni arhitektonski element mogao služiti svim prostorima koje se ne koriste na pravi način. Da budemo precizniji, popločani trgovi, parkovi, slučajni pejzaži itd. koji se ne koriste na pravi način mogu se poboljšati samo jednim elementom. To je upravo trenutak gdje veza sa guvnom dobija najveći smisao. To je trenutak kada shvatamo da postojeće javne površine ne smijemo samo gledati takve kakve jesu već da ih moramo unaprijediti.

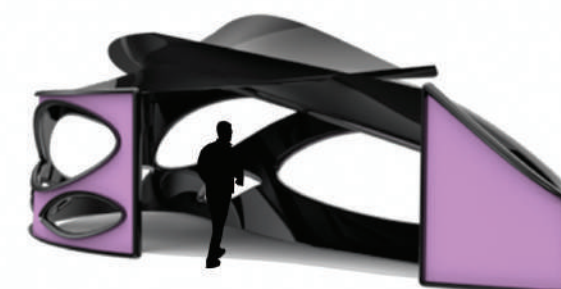
Slika 10. Paviljoni

Tako se i javlja ideja o stvaranju višenamjenskih paviljona koji bi se mogli koristiti jednako na svim javnim površinama i lokacijama. Varijacije na ovu ideju su raznolike. Paviljon u isto vrijeme može služiti kao izložbeni prostor, mjesto za sjedenje, podloga za rast zelenila, igraliste itd. Njegov dizajn bi bio privlačan ljudima i to je ono što bi ih privuklo da posjete određenu javnu površinu, a njegova funkcija bi ih zadržala. Ako bi se ove instalacije javile na određenim lokacijama u gradu, one bi postale simbol grada. Postoji velika mogućnost da bi iste uslovile način projektovanja budućih trgova i parkova. Najprometnije ulice bi instalacijama mogle edukovati, inspirisati prolaznike, stvarati sklonište. Paviljoni bi bili mjesta koja ljudi posjećuju kako bi se napunili energijom, kreativnošću, upoznali sebe. Stvarali bi mogućnost umjetničkog izražavanja, upoznavanja ostalih posjetilaca.

Njihova interaktivnost bi promijenila odrastanje djece. Svaka instalacija bi bila jedinstvena i imala svoju priču. Ona bi funkcionisala u svim prostorima ali njena poruka, pojavnost i korišćenje bi se razlikovalo.

Slika 11. Paviljoni

- Istorija je veoma važan aspekt razmišljanja o budućnosti.
- Samo osluškajući čovjekove potrebe stvaramo pravu arhitekturu.
- Krug povezanosti arhitekture, čovjeka i prirode samo funkcioniše u koliko ga čovjek poštuje i vodi računa o njemu.
- Javne površine se ne koriste na pravi način ali postoji rješenje za to.
- Crnogorci imaju osjećaj za lijepo, prijaju im slobodni prostori, traže komfor i zelenilo.
- Trgovi ne smiju biti ravna popločana površina.
- Dobar dizajn pored forme i funkcije treba stvarati emociju.
- Čovjek i njegove potrebe su mjera u arhitekturi.
- Nakon dizajniranja neke javne površine nju treba i održavati.
- Male promjene određenog prostora prave velike razlike u osjećaju ljudi za isti.
- Raznolikost funkcija održava prostor živim.